

ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 37.025.026.6 059.923.2 – 053.4

**PRINCIPLE OF NATURE ACCORDANCE IN MODERN PEDAGOGY
OF EARLY CHILDHOOD**

**ПРИНЦИП ПРИРОДО ВІДПОВІДНОСТІ У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЦІ
РАНЬОГО ДИТИНСТВА**

Любов Артемова

доктор педагогічних наук, професор

E-mail: lubvikart@ukr.net

ORCID 0000- 0002-7070-2927

Research ID AAZ-4452-2021

ГНПУ Глухівський Національний
педагогічний університет, Україна

Liubov Artemova

D.Sc. in Pedagogy, Professor,

Email: lubvikart@ukr.net

ORCID 0000-0002-7070-2927

Research ID AAZ-4452-2021

HNPU Hlukhiv National Pedagogical
University, Ukraine

ABSTRACT

It was theoretically and empirically proved that it is advisable to apply the principle of nature accordance in adequate psychological peculiarities and abilities of children of early age in such activities – communication, object, game.

Proven by Ya. Komensky and K.Ushinsky principle of nature accordance is widely realized in researches of such modern scientists of Ukraine as V.Pomagayba, V.Bondar, A.Aleksenyuk and others. With regard to children of early and preschool age, this principle has not been studied in the current conditions of its application. At the same time, the researches of D. Elkonin, M.Lisina, L. Artemova and others about natural activities of children of early age encourage to discuss this principle during communication, object actions, children's game. We consider that the theoretical justification and experimental implementation of the principle to young children will open up new possibilities for its consideration in the conditions of the family and kindergarten.

To study out and justify possibilities of implementation of nature accordance principle of children of early childhood.

Theoretical and factual data of longitudinal research confirm results of progressive psychopsychological development of children with an application of the principle of the nature accordance in correspondence with age peculiarities of infants of the 1st year, kids of the 2nd year, children of the 3rd year of life. As a result of socializing interactions of adults with children and object-toy games, meaningful activities were developed: communication, object, game, adequate for the ways of children's actions to their age at different stages of early childhood. These activities developed in sequence from communication through object activities to the initial forms of play.

We consider communication to be a leading activity in early childhood, because it develops children both by itself and in the context of other activities, causing their growth to the stages of independence. The activities had their own specifics. Communication from the emotional-interpersonal stage has acquired a "business"

meaning with objective actions, as well as game with the emotional-playful meaning of self-expression of infants from the middle to the end of the 1st year.

The growth of informativeness and emotionality of speech constructions expands the range of game activities of children with toys by the end of the 2nd year. In the 3rd year, new features appear in all activities. Communication becomes more self-sufficient, independent from adults or objects; children perform objective actions for their real result; imitative game actions already have signs of role affiliation. Achievements in the development of activities inherent in the early age proves the effectiveness of compliance with the principle of nature accordance, paying attention to the psychological and physical peculiarities of children at different stages of their development.

Today the application of the principle of nature accordance in early childhood should focus on the child's personality with a regard to his/her needs, interests, choices. This conceptual approach allows to reveal and realize the natural psychological and physical potential of children to ensure the development of their activities - communication, object, game as a means of self-realization in a socializing environment.

In the future, it is important to consider in more detail and take into account the annual age changes in the development of children of early and preschool age with the peculiarities of each semester.

Key words: *Nature accordance, choice, early age, communication, game, object activity.*

Актуальність теми. Принципи педагогіки досить ґрунтовно і у різних аспектах розглядалися багатьма зарубіжними і вітчизняними дидактами Я.А. Коменським, Ж.Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, К. Ушинським, О. Духновичем, Б. Грінченко, В. Помагайба, В. Бондар, А. Алексюк та іншими стосовно навчання й виховання дітей шкільного віку. Аналіз та інтерпретація принципів дидактики дещо змінювалась задля потреб навчального процесу відповідно змін у ньому під впливом поступального соціального розвитку суспільства, наприклад, від авторитаризму до демократичних перетворень. Проте дошкільна педагогіка, яка фактично ґрунтується на загальних принципах дидактики, не має відповідних досліджень, які б адаптували ці принципи відповідно до специфіки виховання й навчання дітей раннього віку.

В реаліях сучасного розвитку дошкільної педагогіки з фокусуванням уваги педагога на дитині як центральному суб'єкті педагогічного процесу слід його організувати відповідно до потреб і запитів особистості, яка розвивається (Ерикссон, 2016; Мельник, Артемова, 2020). Важливо розглянути принципи дидактики відповідно цієї сучасної парадигми, а не лише з точки зору демократичних перетворень у суспільстві, тобто не лише на потребу суспільства, до життєдіяльності у якому готуємо дитину, як це було на усіх історичних етапах розвитку людства.

Оскільки дидактичні принципи в основному регламентували соціально обумовлений педагогічний процес, то щодо зростання й розвитку особистості ці принципи не достатньо розглядалися. Хоча й розділено принципово відмінні етапи дошкільного дитинства: ранній і дошкільний вік (Аксьонова, Аніщук, Артемова, 2019), дидактичні принципи в цілому і принцип

«природовідповідності», зокрема, не адаптовані стосовно цих періодів розвитку дитини. Так, за сучасною термінологією, вказаний принцип з назвою «врахування вікових особливостей дітей» не диференційовано за віком. А у ранньому віці кожен з 3-х років суттєво відрізняється.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основоположником обґрунтування дидактичних принципів у середньовічній Європі щодо розвитку й виховання дітей від народження до 6-років справедливо вважають Яна Амоса Коменського (1592 – 1670 р.р.). У своїх прогресивних працях «Велика дидактика» (1632), «Материнська школа» (1632), «Видимий світ у малюнках» (1653) Ян Коменський (Меськов, 2014) заклав основний принцип розвитку дітей раннього і дошкільного віку – принцип природо відповідності розвитку дитини. В умовах середньовіччя Яну Коменському необхідно було довести, що дитина розвивається у відповідності із загальними законами розвитку живої природи – рослин і тварин. Враховуючи звичне розуміння останнього у тогочасному суспільстві, автор книг сподівався, що стануть зрозумілими, прийнятними його читачам природні закономірності розвитку дитини. За термінологією сучасної психології принцип природо відповідності враховує психологічні й вікові особливості дитини.

Формулювання цілей (мета) статті, постановка завдання. З'ясувати і обґрунтувати можливості реалізації принципу природовідповідності щодо дітей раннього віку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Принцип природо відповідності набуває актуальності в умовах сучасного підходу до дитини як суб'єкта, який приймає чи відсторонює спрямовані йому зусилля дорослих (батьків і вихователів) змінити дитя.

Враховуючи природну особливість немовляти з дня народження заявляти про себе, свої потреби і бажання їх задовольняти обраним і зручним йому способом, дорослі мають на це зважати і йти назустріч вибору малят у разі його правомірності. Яскравим прикладом цього вважаю сигнали зголоднілих немовлят про їх нагальну потребу у харчуванні. А далі – вибір ними легшого способу ссання молока з соски порівняно з труднощами смоктання молока з тугих і ще недостатньо наповнених молоком грудей матерів. Їх відмова від останнього способу харчування спонукає матерів чи доглядальниць йти на зустріч бажанню маляти, щоб нагодувати його. Так немовля змушує дорослих вступати з ним у суб'єкт-суб'єктні взаємини замість суб'єкт-об'єктних, які здаються дорослим (всезнаючим і умілим) більш звичайними і доцільними у взаємодії зі ще не розумним і невмілим дитям.

Знаменно, що ще у період започаткування наукового осмислення психології дитини Я. Коменський акцентує, що найбільше треба доглядати душу дитини, оскільки у ті часи, як і тепер, першочергово і краще доглядають тіло немовляти. Він визначає потрійну мету виховання у певному порядку: благочестя, добрий характер, знання мов і наук. Серед низки чеснот «благочестя спілкування» (Меськов, 2014) найдієвіше у розвитку немовляти у 1-у півріччі життя і доступніше йому в силу психолого-фізичних можливостей. До того ж потреба у спілкуванні (емоційному, тактильному, мовному) є природною і виявляється малям з перших днів життя. Це довели фундаментальні лонгітюдні

дослідження наукової школи М.І. Лісіної у 60-і р.р. ХХ ст. (Лісіна, 2009). Усім відоме «явище госпіталізму» у Будинках дитини, описане у працях М.М. Щелованова і Н.М. Аксаріної (1955 р.). Немовлята позбавлені достатнього спілкування відставали у розвитку.

Вважаю спілкування провідною діяльністю немовляти 1-о року життя. Як діяльність воно розвивається у відповідності з сенсорним розвитком немовляти. Зорові і слухові зосередження погляду немовляти на яскравих предметах і тих, які звучать, рухаються, поповнюються зчитуванням емоцій виражених обличчям, голосом, дотиками дорослих, першочергово, батьками. На 2-3-у місяці немовля виділяє обличчя, інтонації людей з поміж предметів довкілля і може відповісти посмішкою. Під впливом і в результаті постійного спілкування дорослого немовля відповідає, а далі ініціює спілкування посмішкою, белькотом. У пів року його емоційна відповідь складніша і яскравіша у вигляді «комплексу поживлення». Немовля поєднує чимало способів спілкування: міміку, пантоміму, голосові сигнали, позитивні й негативні емоції.

Скориставшись цими посильними вже немовляті способами спілкування, дорослий може їх переводити у форму найпершої гри – загравання, наближаючи обличчя до маляти, віддаляючи, відводячи вліво, вправо, супроводжуючи такі дії посмішкою, сміхом, привітними, веселими й інтонаціями, короткими словами. Ця елементарна гра до кінця 1-о року складнішає, урізноманітнюється з розвитком рухових умінь немовляти і його голосових можливостей, тобто розвитку психолого-сенсорної спроможності. Отже, в контексті і з допомогою спілкування виникає і розвивається друга діяльність немовляти – гра з її характерними ознаками – емоціями.

Паралельно в міру розвитку рухів рук важливо давати немовлятам різні предмети, які вони здатні утримати ще не вправними рученятами. Зацікавлення предметом, іграшкою спонукає немовля до розглядання іграшки, далі махання, стискання, постукування, штовхання, кидання та інших дій з нею. Так у цьому віці виникає третій вид діяльності немовляти – предметна діяльність. Вона допомагає немовляті освоювати предметний світ і водночас реалізує й розвиває його сенсорні можливості. Початкові хаотичні предметні дії немовляти поступово розвиваються до функціональних під впливом спостережень за діями дорослих. До кінця 1-о року діти здатні тримати ложку, набирати нею їжу, класти її у рот, брати чашку, пити з неї. Ці та інші ще не вправні життєво важливі повсякденні дії досить швидко вдосконалюються. Їх асортимент розширюється в міру опанування немовлятами ходьбою.

Дії з іграшками розвиваються по різному. Запрограмовані у іграшці функції, самі по собі спонукають немовля до функціональних дій: подув у сопілку – добув звук, стиснув латексне каченя – запищало, штовхнув м'яч – він покотився і т.д. В образних іграшках відтворення функціональних дій потребує досить розвиненої уяви і знань. Тому немовлята ще не наслідують з ними дій властивих реальному образу (з лялькою, тваринами). Діти 1-о року здатні на предметні дії з образними іграшками. За результатами дослідження Л.В. Артемової елементи наслідувальної гри немовлята відтворюють у кінці року, лише побачивши їх у показі дорослого: ложкою годують ляльку, возять у колясці, склавши туди ще й не образні іграшки, книжки тощо (Артемова, 2019).

Вище розглянуте власне бачення реалізації принципу природо відповідності в сучасній педагогіці раннього дитинства, зокрема, щодо немовлят, доводить, що даний принцип передбачає успішність розвитку дитини за умови розуміння і вдоволення її природних потреб згідно психолого-сенсорних можливостей.

Малята 2-о року активно ініціюють спілкування з близькими дорослими, а дехто з малят і з такими ж дітьми на ігровому майданчику або при іншій нагоді. Це вияв зростаючої потреби малят у спілкуванні. Дорослі мають її завжди задовольняти, випереджаючи капризи, вередування малят у разі ігнорування значущого для них вибору. Навіть зайнятим домашніми справами батькам доцільно розмістити дитя поблизу, розмовляти з ним про те, що роблять, демонструвати свої дії, щоб задовольнити зростаючу пізнавальну допитливість малят, розвивати їх мовлення у цей важливий сензитивний період його становлення. Досить розвинена ходьба (чи ще повзання) дозволяє маляті обирати – бути поблизу дорослого чи знайти інше заняття. Не затримуючи маля біля себе, важливо тримати його у полі зору і перемовлятися з ним, навіть якщо його мова (белькотіння) не завжди зрозуміла дорослим. Такий емоційний і мовний зв'язок дорослого з малям необхідний для розвитку його спілкування в усіх аспектах цієї природної для людини і провідної і на 2-у році життя діяльності.

На 2-у році важливо підтримувати самостійну предметну діяльність малят, яка започаткована ще на 1-у році. Деякі малята самі прагнуть цього, займаючись самі певний час (15-20 хвилин) іграшками чи предметами. Та присутність дорослих, хоч і не поряд з ними, їм необхідна. Залишені одні в кімнаті вони облищать іграшку і заплачуть, сигналячи про потребу в дорослому. Можна назвати це «опосередкованим спілкуванням на відстані». Малят, які звикли «висіти» на дорослому до цього спілкування теж важливо і можна привчити. Таких треба зайняти безпечними предметами, рухливими, інтерактивними, збірно-розбірними, музичними іграшками, тобто тим, що звучить, рухається, світиться, блимає світлом. Якщо маля зацікавилось ними, дорослому слід відходити в дальшу частину кімнати і перегукуватися з ним у разі послаблення його уваги до іграшки. Так привчаючи маля до «віддаленого» спілкування по кілька разів на день щодня, дорослий здобуде певну свободу, а маля самостійність, якої потребує його нагальний і подальший розвиток.

Предметна діяльність малят у цьому віці вже може мати й елементарне утилітарне значення. У нашому досвіді малята, керуючись власними спонуканими подавали капці батькам, стільчик, подушечку для сидіння бабусі, брали у руки ложку, щоб самому їсти, пляшечку з соскою, щоб попити води, молока. Внук психолога Д.Б. Ельконіна відкриває ящик для білизни, спонукає дідуся скласти постіль у нього, сам кладе у ящик маленьку подушку, закриває ящик зі словом «Так!» Малюк оволодіває предметними діями з речами у спільній «діловій» взаємодії з дорослим і у особистому спілкуванні, шукаючи заохочення й оцінки дорослого (Ельконін, 1999: 160).

У контексті спілкування розвиваються різні форми гри. Малята (1 р., 2 міс.) з подивом захоплено гралися з бабусею у імпровізовану нею гру «Угадай, в якій руці...». Їх інтригувало відгадування: у якій саме руці кулька. Успіх викликав радісні емоції у малят, не удача – розчарування. Та вони, прагнучи

успіху, знову й знову намагались угадати. У першій грі їх інтерес утримувався більше 30-и хвилин. У наступні дні інтерес до гри зберігався дещо менше. Ця гра принесла малятам і дорослим чимало радості. Наступні ігри у хованки іграшок поступово ускладнювались. Кілька днів ховали іграшку під поглядами малят, щоб вони зрозуміли завдання: знайти іграшку. Малята легко з цим справлялися, не втрачаючи інтересу до гри. Завдання ускладнювалось – іграшку ховали так, щоб діти цього не бачили, у найближчій ігровій зоні. Це завдання виявилось спочатку складним для малят. Дорослий допомагав їм. Та у 1,5 року вони успішно відшукували іграшку. Мотивували гру малят як емоція радості за їх успіх, так і похвала дорослого за результат їх зусиль, тобто мотиви гри і спілкування.

Захоплюються малята рухливими іграшками: механічними, заводними (рух паровоза, авто, дзиги), м'ячем (кидають, радіють його стрибкам), включають дію інтерактивних іграшок, які говорять, співають, розповідають казки, спонукають малят танцювати під музику. До ляльок малята байдужі. Інтерес викликала лише інтерактивна лялька, яка співала про дівчинку – україночку. Малята включали кнопку, щоб ще і ще почути її.

До кінця 2-о року малята навчилися складати картинки з 6-8-и пазлів. А з «кубиків» і самі не створювали будов, і руйнували зроблені дорослим. Їх вабив лише рух кубиків під час руйнації.

За показом дорослого малята «годували» ляльок ложкою, «набираючи їжу» з кришки від коробочки. Та самі ніколи такі ігри не починали. Тобто відомим їм побутовим діям вони не наслідували у грі.

Отже на 2-у році значного розвитку набувають вже відомі з 1-о року діяльності – спілкування, предметна, ігрова відповідно до розвитку психолого-фізичних можливостей малят. Ігрову діяльність спричиняють спілкування ініційоване дорослим та іграшки, завдяки запрограмованим в них способам дій з ними. Образні іграшки, які не мають чіткої програми дій, не спонукають ще малят до відтворення навіть близьких їх життєвому досвіду наслідувальних дій дорослих.

У дітей 3-о року з розвитком мовлення значно зростають можливості для спілкування. З переважно емоційно-жестового їх мовлення досягає значного словникового набору і початків граматичної будови речень. Ще не достатньо виразною залишається звукова вимова. Та дитина вже здатна зрозуміло висловити свої бажання й наміри, порозумітися з дорослими і з іншими дітьми. З розширенням сфери спілкування діти впевненіше задовольняють власні бажання, досягаючи обраного. Започаткована ще на 1-у році вибірковість немовлят серед найближчих дорослих (першочерговий вибір мами) стає чітко спрямованою. Якщо на 1-у році немовля надавало перевагу тому, хто з ним більше проводив часу під час догляду, то діти 3-о року обирають тих, хто більше й цікавіше займає їх іграшками, іграми, долучає до співу й музикування на іграшкових музичних інструментах, розглядає і читає дитячі книжки з ілюстраціями, показує доквілля вдома й поза ним, ласкаво спілкується, не сердиться за неприйнятні дії, ненавмисну чи умисну шкоду. Якщо батько чи бабуся, дідусь багато часу приділяли цікавим дитині заняттям, то ці дорослі ставали пріоритетними у її виборі для спілкування. Ті мами, які переважно займалися побутовими процесами з дитиною, домашніми справами виявлялися

на другому місці порівняно з іншими. Це засвідчує важливість для дітей 3-о року соціалізуючих діяльностей, які задовольняють їх допитливість, пізнавальний інтерес і відповідний вибір суб'єктів спілкування.

Для дітей цього віку залишається важливою і предметна діяльність. Зростаюча незалежність під час ходи розширила можливості пізнання довкілля і дозволила їм деяку самостійність. Діти щодня відкривають для себе широкий і досі незнаний світ предметів у просторі, в якому вони жили вже два роки. Щоб пізнати його вони відчиняють дверцята у шафах, висовують шухляди. Електричні й механічні прилади їх зацікавлюють найбільше: вони заглядають у духовку, у пральну машину, цікавляться, що відбувається на плиті, клацають клавіатурою комп'ютера, випрошують мобільні телефони у батьків. Усе, що звучить, рухається, світиться приваблює малят і спонукає діяти з ним: постукують по дерев'яній, скляній, металевій поверхнях, дослухаючись і порівнюючи звучання; слухають різні мелодії, обираючи певну з них і намагаючись добути її самостійно. Вони наполегливо долучаються до діяльності дорослих з різними побутовими предметами, поступово пізнаючи їх властивості, опановуючи початкові способи дій з ними: щіткою підмітають підлогу, збирають сміття у совок, викидають його у сміття збірник, пилюються, забравши пилюсо у дорослих. Їх цікавить і процес, і успішний результат своїх дій. Успіху вони радіють, поглядають на дорослого, сподіваючись на розуміння. Дітям важлива похвала дорослого за їх досягнення. Отже, предметна діяльність малят у поєднанні з емоційно позитивним спілкуванням з дорослим стає значимою і відбувається на значно вищому змістовному й самостійному рівні порівняно з її рівнем у попередні роки.

Серед предметних дій дітей 3-о року з іграшками з'являються елементи гри – функціональні і наслідувальні дії. У II півріччі діти вже використовують образні іграшки згідно запрограмованих функцій: ложку підносять лялькам до рота, імітуючи реальні дії під час їжі; вкладають у ліжко ляльок, улюбленців з іграшкотварин; катаються на іграшковому авто, самокаті. Такі іграшки із вираженими функціональними ознаками самі по собі стимулюють ігрові дії з ними дітей. А з деякими іграшками діти наслідують цікавим для них діям дорослих: іграшкові мобільні телефони прикладають до вуха зі словами: «Альо! Альо!», як мама чи тато. З планшетів діти добувають звуки свійських і диких тварин, пісні, музику, казки. Функціональні й наслідувальні дії малят свідчать про закономірний розвиток їх предметної діяльності до вищої стадії – рольової гри.

Розвиваються і ускладнюються ігри – забави. Діти вже самі ініціюють їх, заграючи з дорослим посмішкою, поглядом, сміхом, закличними діями рук, виглядаючи з-за занавіски, з-за дверей, ховаючись у закутку, під столом тощо. Ці ігри фактично побудовані на емоційно підвищеному рівні спілкування, що радує дітей, зближує з дорослими на багатшому рівні, ніж це було у попередні роки.

Зрозумілішим дітям стає читання казок і розглядання на картинках персонажів-тварин, коли долучала театралізовані іграшкові персонажі (Вовк, Колобок, Лисичка, Ведмідь, Ріпка, Дідусь, Бабуся...) та імітувала їх дії за сюжетом казок.

Стрімкий розвиток рухової активності малят 2-о року потребує її вдоволення у біготні та інших рухах. Саме тому їх зацікавлюють різні посильні їм рухливі ігри. Зацікавила малят у 2-а роки гра у сучасний дитячий «Боулінг». Рух – котіння м'яча

вони давно освоїли. Нове ускладнення – влучити м'ячем у ціль – кеглі і збити їх побільше. Новизна приваблює малят, тому завдання їх спонукало прицільно котити м'яч. Успішне влучення у ціль з підтримкою оплесками радувало дітей. Діти засмучувались, якщо м'яч не потрапляв у ціль. Вони розуміли мету гри, домагалися досягти її свідомо, докладаючи зусиль. На змаганні не акцентували. Труднощами виявилась черговість ходів між 2-3-а гравцями. Витримки, щоб дочекатися свого ходу, дітям бракувало до кінця 3-о року.

Складання предметних і сюжетних картинок з 4-8 пазлів, ігри у доміно з картинками свійських і диких тварин дуже цікавили дітей у спільній грі з дорослим. Самостійно удвох з іншою дитиною їм рідко удавалось довести гру до кінця. Регулювати черговість ходів доводилось дорослому. Отже, впродовж 3-о року діти опанували різні ігри при допомозі і у присутності дорослого.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Внаслідок застосування принципу природо відповідності щодо немовлят виявились їх суттєві психолого-фізичні можливості. Немовлята здатні сповіщати про свої потреби, виявляти інтерес до довкілля, до дорослих, заявляти про власний вибір серед них та предметного довкілля, домагатись реалізації обраного. У цьому віці започатковуються життєво важливі для розвитку людини діяльності – спілкування, предметна, ігрова. У процесі розвитку за участю люблячих дорослих ці діяльності служать визначальними розвивальними факторами у становленні людської особистості на 1-у році життя немовляти.

Застосування принципу природо відповідності щодо актуальних для розвитку малят 2-о року життя діяльностей – спілкування, предметної, ігрової виявило наступні досягнення. Відповідно розвитку психолого-сенсорних і фізичних можливостей малята здатні здійснювати вказані діяльності на значно вищому рівні, ніж немовлята, а саме: розвиток мовлення зі звуко-емоційного до звуко-словесного допомагає їм краще спілкуватися: розуміти інших і діяти з ними злагоженіше; розвиток сенсорних аналізаторів дозволяє повніше діяти у предметній діяльності: детальніше вивчати властивості предметів і особливості довкілля; розвиток пізнавальної активності посилює спостережливість, спонукає до наслідування дорослих, що започатковує елементи наслідувальної гри.

Дослідження результатів застосування принципу природо відповідності задля задоволення потреб, пізнавальних інтересів, правомірного вибору допомогло досягти своєчасного психолого-фізичного розвитку дітей 3-о року. Значно розширився діапазон, змістовність, вибірковість провідної діяльності раннього дитинства – спілкування. Воно більше було присутнє і у предметній та ігровій діяльностях. Для дітей важливими стали партнери (дорослі і діти) для співпереживання, підтримки, запозичення й наслідування дій тощо. Дітей цікавила і предметна діяльність дорослих, до якої вони активно прагнули долучитися спільно з ним. Предметні дії з іграшками набули нових якостей. Вони стали переважно функціональними і наслідувальними. Це принципово важливий етап у розвитку наступної стадії діяльності – рольової гри.

Дане теоретичне і емпіричне дослідження виявило, що реалізація принципу природо відповідності в сучасній парадигмі психології і педагогіки раннього дитинства з центрацією на потребах і запитах маляти забезпечує оптимальний розвиток їх природних діяльностей – спілкування, предметної, ігрової. Адекватні віковим психолого-фізичним можливостям дітей раннього

віку діяльності поетапно і прогнозовано ведуть розвиток малят в умовах грамотно створених дорослим умовах.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА.

Артемова Л.В. (2019). Зародження гри як природного вибору малюка: зб. наук. праць «Педагогічна теорія і практика». Київ: КиМУ, Вип. 8. С. 25–44.

Еріксон Е. (2016). Детство и общество. Питер, 448 с.

Лисина М.И. (2009). Формирование личности ребенка в общении: монография. СПб.: Питер, 320 с.

Эльконин Д. (1999). Психология игры. Москва: И – во Владос, 360 с.

Я у світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О.П.Аксьонова, А.М.Аніщук, Л.В.Артемова [та ін.]; наук. кер. О.Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР»-Україна, 2019. 488 с.

Ян Амос Коменский. Основоположения классической философии образования: пансофия, пампедия, дидактика /под ред. В.С. Меськова. Уч.-методол. изд. Москва : Социально – гуманитарные знания, 2014. 146 с. (Энциклопедия интеллектуального мира; вып. 2)

Melnyk N.I., Vertuhina V.M., Artemova L.V. and others (2020). Progressive Practices of Government Management in Preschool Teachers Professional Training in Western European Countries. *Universal Journal of Educational Research*. San Jose, Vol. 8, № 10. PP. 4591-4602.

REFERENCES

Artemova, L.V. (2019). Zarodzhennia hry yak pryrodnoho vyboru maliuka: zb. nauk. naukovykh prats «Pedahohichna teoriia i praktyka». Kyiv: KyMU, Vypusk 8. S. 25 – 44. [in Ukrainian].

Erykson, E. (2016). Detstvo y obshchestvo. SPb: Pyter, 448 s. [in Russian].

Lysyna, M. Y. Formyrovanye lychnosty rebenka v obshchenyy: Monohrafiya. SPb: Pyter, 2009. 320 s. [in Russian].

Elkonyn, D. Psykholohyia yhy. Moscow: Y – vo Vlados, 1999. 360 s. [in Russian].

Ia u sviti. Prohrama rozvytku dytyny vid narodzhennia do shesty rokiv / О.П.Аксонова, А.М.Анишчук, Л.В.Артемова [та ін.]; наук. кер. О.Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР»-Україна, 2019. 488 с. [in Ukrainian].

Ian Amos Komenskyi. Osnovopolozhenyia klassycheskoi fylosofyy obrazovaniya: pansofyia, pampedyia, dydaktyka /Pod red. Meskova: Y–vo: Sotsyalno – humanyтарные znaniya, 2014. 146 s. [in Russian].

Melnyk, N.I., & Vertuhina, V.M., & Artemova, L.V. and others (2020). Progressive Practices of Government Management in Preschool Teachers Professional Training in Western European Countries. *Universal Journal of Educational Research*. San Jose, Vol. 8, № 10. PP. 4591-4602. [in English].

АНОТАЦІЯ

У науково методичній статті висвітлено результати теоретичних і емпіричних досліджень застосування принципу природо відповідності у сучасній педагогіці раннього дитинства. Сучасна реалізація даного принципу передбачає центрацію на потребах, інтересах, виборі дитини в умовах

соціалізуючих взаємодій її з дорослими і дітьми у адекватному ранньому дитинстві предметно-іграшковому середовищі. Відповідно у лонгітюдному дослідженні доведено прогресивну динаміку розвитку дітей від народження до 3-х років.

Теоретично і емпірично обґрунтовано, що принцип природовідповідності доцільно застосовувати у адекватних психологічних особливостях і можливостях дітей раннього віку діяльностях - спілкуванні, предметній, ігровій.

Обґрунтований Я.Коменським, К.Ушинським та ін. принцип природовідповідності широко реалізовано у дослідженнях сучасних дидактів України В.Помагайба, В.Бондаря, А.Алексюка та ін. щодо дітей шкільного віку. Стосовно дітей раннього і дошкільного віку цей принцип не вивчено у сучасних умовах його застосування. Водночас дослідження Д.Ельконіна, М.Лісіної, Л.Артемової та ін. з приводу природних діяльностей дітей раннього віку спонукають до обґрунтування вказаного принципу в умовах спілкування, предметних дій, гри дітей. Вважаю, що теоретичне обґрунтування і дослідне запровадження принципу щодо дітей раннього віку розкриє нові можливості його врахування в умовах сім'ї, ЗДО, ЗВО.

З'ясувати і обґрунтувати можливості застосування принципу природовідповідності щодо дітей раннього віку.

Теоретично і фактичними даними лонгітюдного дослідження підтверджено результати прогресивного психолого-фізичного розвитку дітей в умовах застосування принципу природовідповідності з урахуванням вікових можливостей немовлят 1-о року, малят 2-о року, дітей 3-о року життя. У результаті соціалізуючих взаємодій дорослих з дітьми і предметно-іграшкових умов своєчасно розвинулись змістовні діяльності: спілкування, предметна, ігрова, адекватні за способами дій дітей їх віковим особливостям на різних етапах раннього дитинства. Ці діяльності розвивалися у послідовності від спілкування через предметну діяльність до початкових форм гри.

Вважаю спілкування провідною діяльністю у ранньому дитинстві, оскільки воно веде розвиток дітей і само по собі, і у контексті інших діяльностей, зумовлюючи їх зростання до стадій самостійності. Діяльності мали і власну специфіку. Спілкування від емоційно-міжособистісної стадії набуло «ділового» змісту з появою предметних дій, а також ігрового забарвлення з виникненням емоційно-ігрових способів самовираження немовлят з середини і до кінця 1-о року. На 2-у році переважає предметна діяльність з обслуговуванням і збагаченням її спілкуванням малят з дорослими і дітьми. Предмети, відтворені у вигляді іграшок, спонукають малят до їх функціонального використання у наслідувальних ще фрагментарних іграх. Зростання інформативності й емоційності мовленнєвих конструкцій розширює діапазон ігрових дій малят з іграшками до кінця 2-о року. На 3-у році в усіх діяльностях з'являються нові ознаки. Спілкування стає самодостатнім, не залежним від спонук дорослих чи предметних об'єктів; предметні дії діти здійснюють задля їх реального результату; наслідувальні ігрові дії уже мають ознаки рольової приналежності. Досягнення у своєчасному розвитку властивих ранньому віку діяльностей доводить результативність дотримання принципу

природо відповідності з урахуванням психолого-фізичних можливостей дітей на різних вікових етапах їх розвитку.

Застосування принципу природовідповідності у ранньому віці в сучасних умовах має орієнтуватися на особистість дитини з її потребами, інтересами, вибором. Цей концептуальний підхід дозволяє розкрити й реалізувати природний психолого-фізичний потенціал дітей для забезпечення своєчасного розвитку їх діяльностей - спілкування, предметної, ігрової як засобів самореалізації у соціалізуючому середовищі.

У подальшому важливо розглядати детальніше і враховувати щорічні вікові зміни в розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливостями властивими кожному півріччю.

Ключові слова: *природовідповідність, вибір, ранній вік, спілкування, предметна діяльність, гра.*

УДК 373.2.011.3-051:316.77-053.4

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PREPARATION OF EDUCATORS
FOR PEDAGOGICAL SUPPORT OF THE DEVELOPMENT OF
COMMUNICATIVE CULTURE OF PRESCHOOL CHILDREN**

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА ВИХОВАТЕЛІВ ДО
ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ
КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Ганна Біличенко

кандидат педагогічних наук,
старший викладач
E-mail: annasidid1@gmail.com
ORCID 0000-0002-4288-2721
«Донбаський державний
педагогічний університет», Україна

Hanna Bilychenko

Candidate of Pedagogic Science,
Senior Lecturer
E-mail: annasidid1@gmail.com
ORCID 0000-0002-4288-2721 ДВНЗ
SHEI "Donbas State Pedagogical
University", Ukraine

Олена Міхєєва

старший викладач
E-mail: mixeeva_olena@ukr.net
ORCID 0000-0001-9949-1118
Research ID: G-8606-2018
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет», Україна

Olena Mikhieieva

Senior Lecturer
E-mail: mixeeva_olena@ukr.net
ORCID 0000-0001-9949-1118
Research ID: G-8606-2018
SHEI "Donbas State Pedagogical
University", Ukraine

ABSTRACT

The article is devoted to the problem of improving the preschoolers' educators' pedagogical skills, which is based on the need to implement the trends of democratization and humanization of modern educational space, the personality-oriented approach, provision of effective pedagogical support for the personal growth of subjects of the educational process.